

Medzinárodný Flamenco festival v Bratislave

Cyril Kubiš

Od idealizmu k realizmu

Organizátori alternatívnych a teda menšinových festivalov sú väčšinou sami aj veľkými obdivovateľmi, nadšencami alebo interpretmi toho umenia. Nadšenie je pre nich hnacou silou, ktorá ich neustále každý rok vedie vpred a nedovoľuje im prestať¹. Adorno vo svojom *Úvode do hudobnej sociológie* definuje typ „emocionálneho poslucháča“, ktorého cesta je osobitá pri porozumení hudby a aj dlhšia, než cesta „dobrého poslucháča“, pritom je to však typus, ktorý je dôležitý pre grupovanie sa buznismanov a managerov. Tento typ bol dôležitý najmä pre anglosaské krajiny v súvislosti s objavením sa rocku ako nového fenoménu. Ukazuje sa však, že spontaneita je podstatná pri umelecko-riadiacej činnosti, sprevádza mnohé rozhodnutia, najmä prácu manažéra v umení a prenáša sa do akéhokoľvek riadenia bez ohľadu na žáner. Každý z organizátorov časom prišiel na to, že realita je iná, než idealistické predstavy. Toto vytriezvenie nesie zo sebou nielen nutnosť racionálne sa zameriavať na problematiku, pretože ho k tomu často prinútiť finančné straty. Riadiace schopnosti spojené s kultúrnym manažmentom nie sú vlastné pre každého hudobníka. Kvôli uchovaniu si hudobnej profesionality v manažmente a tým i záruky kvalitnej hudobnej dramaturgie ako aj sledovaniu záujmov poslucháča, je dobré, ak v manažmente pracujú školení a aktívni hudobníci. Na druhej strane však ich neprofesionálnosť v ekonomike, financovaní, je často príčinou mnohých chýb a omylov. „Bohužiaľ“ pre financovanie podujatí, „šťastie“ pre riadenie množstva festivalov a koncertov, túto činnosť u nás robia prevažne hudobníci. Pokým v oblasti súčasnej novej hudby na Slovensku existujú inštitúcie ako Hudobné centrum, Hudobný fond, ktoré sa celé roky venujú profesionálnemu manažovaniu vážnej hudby, v alternatívnych žánroch na Slovensku sa

¹ Teodor Wiesengrund Adorno: *Einleitung in die Musiksoziologie. Zwölf theoretische Vorlesungen*. Frankfurt a.M.: Suhrkamp Verlag, 1975

manažéri učia v priebehu procesu realizácie podujatia a získavajú tak skúsenosti.

S flamencom je to podobne. Do dnešného dňa na Slovensku neexistuje profesionálny manager, ktorý by sa venoval aj tomuto typu hudby. Situácia je spôsobená pravdepodobne tým, že na Slovensku jestvuje len niekoľko ľudí, podnikajúcich v kultúrnom manažmente. Zisk plynúci z takejto aktivity zatiaľ nie je zaujímavý, skôr zostáva len v polohe nadšenia a záujmu o flamenco. Flamenco nie je hudba mainstreamu, z finančného hľadiska nie sú predpoklady pre veľké zisky a záujem sponzorov. Je a aj bude menšinovým žánrom, ktorý s ťažkosťou vypredá veľké haly a štadióny. Flamenco festival v Bratislave každým rokom rastie a jeho organizačná náročnosť si vyžaduje stále viac a viac času. Organizátori sú zároveň aj jeho účastníkmi a hlavne pracujú aj v iných zamestnaniach. Je jasné, že takýto stav je do budúca dlhodobo neudržateľný. Tak ako ďalej, Flamenco festival?

História festivalu

Myšlienka založenia medzinárodného Flamenco festivalu na Slovensku sa zrodila v roku 1997 na pôde občianskeho združenia priateľov flamenca Peña flamenca La Pasión (Vášeň) v Bratislave.² Dôvodom bol stúpajúci počet aktívnych flamencových hudobníkov a tanečníkov, ktorý sa začal prejavovať hlavne v deväťdesiatych rokoch 20. storočia. Veľkým impulzom bola popularita skupiny Gipsy Kings a taktiež koncert gitaristu Paca de Luciu na Bratislavskej lýre v roku 1987. Po revolúcii v roku 1989 sa otvorili hranice Európy a tak interpreti mohli konečne čerpať inšpirácie aj priamo zo Španielska. Ďalšia udalosť, ktorá mala zásadný vplyv na vytvorenie širokej flamencovej scény na Slovensku, bolo založenie prvej flamencovej tanečnej školy Andalucie v roku 1987. Tá za svoju dlhú dobu existencie vychovala množstvo tanečníkov a priaznivcov tohto žánru. V priebehu niekoľkých rokoch sa objavilo množstvo nadšencov, poslucháčov a aktívnych

² Peña flamenca bol registrovaný klub v Španielskej ambasáde, ktorý bol oficiálnym miestom stretávania sa flamencových priaznivcov. Zakladajúci členovia boli Vladimír Bureš, Branislav Krajčo a Dionýz Majdák. Klub až do jeho zániku v roku 2002 sídlil na Súťažnej ulici v prízemí kultúrneho domu Nivy. Tu sa pravidelne organizovali prednášky, fiesty a koncerty pre širokú verejnosť. Nacvičovali tu aj flamencové skupiny El Caminos, Lagrima a Los Remedios.

flamenco umelcov. V prvom rade založenie tanečnej školy podnietilo vznik niekoľkých flamencových skupín. Postupná potreba vzájomného stretávania sa a konfrontácie bývalých členov súboru Andalucia viedli k myšlienke založenia vlastného klubu tzv. Peña flamenca. Široké flamencové zázemie prinieslo časom požiadavku na spoločnú prezentáciu a vzájomnú konfrontáciu domácich a zahraničných interpretov. Túto chýbajúcu konfrontáciu so španielskymi umelcami pociťovali hlavne domáce skupiny a interpreti. Vznik Flamenco festivalu bol tak len vyústením týchto požiadaviek a aktivít. Pre mnoho poslucháčov to bola jediná cesta ako spoznať autentické pravé flamenco, ktoré v tom čase bolo na Slovensku veľkou vzácnosťou. Festival prinášal koncerty vynikajúcich tanečníkov a hudobníkov, organizovali sa tanečné a interpretačné kurzy, prednášky a semináre. Vytvorili sa priateľstvá a kontakty, ktoré sa neskôr premietli aj do vzájomnej spolupráce. Existuje niekoľko dôvodov, ktoré viedli slovenských poslucháčov k inklinácii k flamencu a k prieniku latinsko-americkej hudobnej kultúry, resp. hispánskeho temperamentu do slovenskej hudobnej kultúry. Medzi niektorými z nich možno vymenovať, alebo skôr predpokladať, že tu ide o podobnosť mentality Slovákov s touto kultúrou, nadšenie pre temperament, premenlivosť a striedanie nálad v tejto hudobnej kultúre, obľuba melódie u Slovákov. Ďalej sú tu príčiny historické - mnoho Slovákov sa v dvadsiatych rokoch sťahovalo do Latinskej Ameriky, najmä Argentíny a dodnes tu žije mnoho slovenských emigrantov³. Do USA odišlo asi pol milióna Slovákov, do Latinskej Ameriky asi 200 000 emigrantov. Ďalšie príčiny možno hľadať vo vývoji hospodárstva a kultúry Slovenska. Napríklad, v čase obľuby argentínskeho tanga na Slovensku v päťdesiatych rokoch, v Čechách mal priaznivejšie odozvy skôr swing, rovnako v Nemecku a v Poľsku poznali tzv. „lipsy“, prvé rock and rollové prejavy, hoci u nás ešte vtedy dominovalo tango. Ďalšie obdobie od roku 1955 až do roku 1989⁴ možno

³ Yvetta Kajanová: *Úloha a význam jazzových emigrantov po roku 1948*. In: Slovenská hudba č. 1, 2009, roč. Muzikologická konferencia *Slovenská hudba svetu – svet slovenskej hudbe*, BHS december 2007, zborník v príprave.

⁴ Periodizáciu, kde významné predely tvoria roky 1934, 1955, 1966, 1977, 1989, načrtla Yvetta Kajanová: *K periodizácii slovenskej populárnej hudby a jazzu*. In: Slovenská hudobná kultúra – kontinuita, či diskontinuita? Fakulta prírodných vied Žilinskej univerzity, Katedra hudby, Bratislava 2007, s. 101 – 122, BEN&M - KH FPVŽU, Žilina 2007. (Ed. Renáta Beličová)

skôr charakterizovať ako dominanciu anglo-americkéj hudobnej kultúry v okruhu slovenskej nonartificiálnej hudby. Prieniku inej ako anglo-americkéj kultúry a teda po tridsiatich piatich rokoch návrat hispánskej kultúry prichádza až po roku 1989 vo forme flamenca.

Organizátori a organizačný výbor

Bratislavský Flamenco festival bol prvým svojho druhu v strednej a východnej Európe. Organizátori festivalu sú od jeho začiatku hlavne aktívnymi predstaviteľmi slovenskej flamencovej scény. Sú to nadšenci, ktorých cieľom nie je zisk, ako je to sprievodný jav prevažne pri alternatívnych festivaloch. Motiváciou pre nich je úspešne zorganizovaný festival a z toho prameniacci pocit zmysluplnosti, v druhom rade, organizátori realizujú aj svoj vlastný záujem, minimálne v propagácii flamenca a tým aj hudby, ktorú robia a prezentujú prostredníctvom vlastnej skupiny. Festival za desať rokov svojej existencie prešiel viacerými zmenami hlavne po organizačnej stránke. Dramaturgická koncepcia festivalu ostala s miernymi obmenami dodnes zachovaná (viď. kapitola Dramaturgia festivalu). Tak, ako sa postupne vyvíjala slovenská hudobná scéna flamenco, tak rástol aj festival. Jeho organizácia sa stála profesionálnejšiou vďaka okruhu nadšencov.

Na organizovaní festivalu sa vystriedali tri teamy. Prvé tri ročníky organizoval gitarista Branislav Krajčo (umeleckým menom Flaco de Nerja) a Dionýz Majdák, členovia skupiny Los Caminos. Štvrtý ročník organizovala flamencová tanečnica Jana Haluková (umeleckým menom La Chiri) a gitarista Stanislav Kohútek (umeleckým menom Morenito de Triana), členovia skupiny Lagrima. Všetci sú členmi občianskeho združenia Peña flamenca „La Pasión“. Od piateho ročníka organizovanie festivalu prevzalo novozaložené občianske združenie Una Musica s predsedom Cyrilom Kubišom, huslistom zo skupiny Los Remedios,⁵ ktoré Flamenco festival až dodnes organizuje.

⁵ Občianske združenie Una Musica vzniklo v roku 2002 ako pokračovateľ združenia Pena Flamenca „La Pasion“. Založili ho členovia skupiny Los Remedios - Matúš Kohútek a Cyril Kubiš spolu s členmi skupiny world music Mango Molas: Miloš Oríšek a Martin Vlašič. Časom sa združenie začalo orientovať len na flamenco a rozšírilo sa o ďalších aktívnych členov slovenskej flamencovej scény. V dnešnej dobe organizuje

Organizačný výbor festivalu sa každým rok z časti mení. Festival stále funguje na dobrovoľnej báze občianskeho združenia a nie každý rok si všetci jeho členovia môžu nájsť čas na prípravu festivalu. Od roku 2002 pracovali v organizačnom výbore festivalu s prerozdelením si rôznych organizačných a riadiacich aktivít: Cyril Kubiš, predseda festivalu a hlavný organizátor, Silvia Nagyová a Alenka Mikovičová, mediálna stratégia, Zuzana Čorejová, propagácia, Matúš Kohútek a Stanislav Kohútek, dramaturgia, Jozef Murín, manažment a produkcia, Miroslava Hardošová a Libuša Bachratá, koordinácia.

Úspechy a pády festivalu

Keďže festival počas svojej histórie neorganizoval profesionálny team, sprevádzali jeho riadenie viaceré chyby. Najväčšie problémy boli v neschopnosti pozrieť sa reálne na rozpočet a zvážiť všetky nevyhnutné výdavky. Optimizmus a zápal pre vec veľakrát spôsobili, že festival sa dostal do mínusových čísel. Strata, ktorá takto vznikla, sa potom dosť ťažko vykrývala. Keďže organizátori boli súčasne aj interpretmi, z plánovaných koncertov sa honoráre používali na vykrytie straty. Ak by organizoval festival jednotlivec, pravdepodobne by sa po tejto negatívnej skúsenosti už nepustil do žiadneho ďalšieho ročníka. Takýmto spôsobom sa postupne organizátori učili, ako zostaviť reálny odhad nákladov a stanoviť predpoklad návštevnosti koncertov. Dnes už má festival vyvážený rozpočet a dokáže tvoriť malý zisk, ktorý slúži ďalej na prevádzkovanie aktivít združenia.

Ďalšou negatívnou skúsenosťou bol pokus v roku 2005 preložiť festival na iný dátum. Festival sa každoročne organizuje na jeseň, a to v tretí alebo štvrtý novembrový týždeň. Pre pracovné vyťaženie niektorých organizátorov sa Organizačný výbor rozhodol presunúť siedmy ročník festivalu na koniec mája. Toto rozhodnutie spôsobilo, že sa v roku 2004 festival vôbec nekonal. Májový termín sa ukázal ako úplne nevhodný. Návštevnosť tohto ročníka bola najhoršia od jeho organizovania združením Una Musica. Rovnako sa to premietlo do jeho veľkej finančnej straty. Teplé počasie pravdepodobne

nielen Flamencový festival, ale aj festival Iberica a podporilo vznik prvého flamencového muzikálu Don Quijote. Získalo grant pre skupinu Los Remedios na nahratie prvého albumu Vendaval, pomáha pri organizovaní flamencových tanečných a gitarových kurzov, workshopov a pod.

zlákalo ľudí viac von do prírody pri strávení voľného času ako na festivalové koncerty. Dôležitú úlohu tu zohrala aj krátka „tradícia“ festivalu, jeho kreovanie mena a povedomie medzi návštevníkmi fixované na daný termín. Od ďalšieho ročníka sa festival vrátil už do svojho pôvodného novembrového termínu a diváci si k nemu opäť našli cestu.

Ak sa podujatie ocitlo v problematickej situácii, organizátori sa stali súčasne účinkujúcimi na festivale. Tak isto si organizátori sami vedeli zabezpečiť jeho program, čím síce ušetrili nemalé náklady, ale rovnako sa takéto riešenie stalo predmetom kritiky iných umelcov a poslucháčov, ktorí tvrdili, že každý, kto chce na Slovensku vystupovať a realizovať svoje koncerty, musí vstúpiť do grantového systému, predložiť projekt a vymyslieť festival. Výsledok je, že absentujú pravidelné systematické koncerty v priebehu celého roka a všetko úsilie sa koncentruje na festivalové aktivity. Projektový manažment a jeho systém v hudobnej kultúre na Slovensku sa tak stáva kontraproduktívny. Od prvého ročníka sa zaužívalo, že slovenským interpretom sa za účinkovanie na festivale neplatil honorár. S profesionalizáciou organizácie a riadenia sa podarilo toto pravidlo odstrániť a už počas posledných dvoch ročníkov sa platí symbolický honorár alebo odmena z prípadného zisku aj slovenským účinkujúcim. Profesionalizácia organizácie a riadenia súčasne znamenala naučiť sa dostatočne kvalitne prepracovať aj ďalšie fázy manažmentu – plánovanie a kontrolu.

Pravdepodobne najväčším úspechom festivalu je, že dokázal skoro kontinuálne udržať svoju existenciu už 10 rokov. Vytvoril tak v Bratislave stabilný festival, ktorý je svojou úrovňou a dramaturgiou jedinečným podujatím v strednej Európe. V našich podmienkach, kde sponzorský zákon absentuje, nie sú definované podmienky pre sponzora, donora, mecéna a usporiadateľa, menšinovej kultúre sa dostáva podpora len za posledné roky, je to úspech.

Dramaturgia festivalu

Dramaturgia festivalu sa postupom rokov ustálila na štyri až päť dní v závislosti od vhodného programu a financií. Myšlienka festivalovej

dramaturgie je postavená na postupnom vývoji koncertov od komorných cez väčšie koncerty až po záverečný Galakonzert.

Prvý deň festivalu je v znamení komorného gitarového koncertu a účinkujú na ňom okrem domácich interpretov vždy aj zahraniční hostia.

Účinkujúci v jednotlivých ročníkoch:

2003 - Flaco de Nerja vl.m. Branislav Krajčo (SK), Morenito de Triana vl.m.Stanislav Kohútek (SK) a Marcos García (ESP)

2005 - Peter Vít (CZ) a Morenito de Triana

2006 - Vlado Ondrejčák (SK), Morenito de Triana (SK) a Martin Kelner (A),

2007 - Morenito de Triana, Flaco de Nerja a Rubén Campos (ESP)

Po skúsenostiach z predchádzajúcich ročníkov vieme s istotou, že prvý koncert festivalu býva zakaždým dobre navštevovaný a kapacita sály len málokedy uspokojí všetkých divákov. Koncerty v priebehu druhého a tretieho dňa nemajú takú presne ustálenú štruktúru ako v prvý deň. V týchto dňoch festival dáva priestor na premiéry alebo obnovené reprízy pôvodného domáceho flamencového predstavenia, alebo sú do týchto dní zaradení hudobníci pre konfrontáciu domácich a zahraničných skupín.

Počas histórie festivalu sa realizovali nasledovné premiéry:

2003 - nový program La compañe flamenca Furias

2005 - Carmen

2006 - flamencový muzikál Don Quijote podľa Sancha

2007 - predstavenie Entre sol y la Luna

Obnovené reprízy boli v roku :

2000 – El Amro Brujo

2003 - Sangre flamenca

Ďalšie koncerty boli v znamení konfrontácií domácich a zahraničných skupín:

2002 - dvojkoncert skupín Martin Bies & flamenco clan (SK) a Danza del fuego (PL)

2003 - Lagrima (SK), Flamenco Clan (SK) a gitarista Dani Zdrahal (A)

2005 - Los Remedios (SK) a Verde del Mar (H)

2006 - konfrontácia slovenskej a českej flamencovej scény: Flamenquitos (SK), Ladislav Ježek (SK), Los Remedios (SK), La Brisa (SK), El aire nuevo (CZ), Lucia Čellarova (SK/CZ), La Chiri (CZ)

2007 - Los Remedios (SK) a tanečníci Pilar Ortega a Juan Polvillo (ESP) a spevák Ismael Fernandez (ESP)

Jedinou spoločnou dramaturgickou črtou festivalu počas celej jeho existencie je jeho záverečný Galakonzert. Vznikol s myšlienkou znovu prezentácie toho najlepšieho, čo bolo možné zažiť počas festivalu aj s jeho headlinerom. Prví tvorcovia dramaturgie Galavečera sa pravdepodobne inšpirovali koncertami na Bratislavských jazzových dňoch (festival BJD sa koná od roku 1975), kde sa počas jedného večera prezentuje viacero skupín, pričom headliner je posledným účinkujúcim. Prvé roky to naozaj pripomínalo koncepciou BJD, ale po štyroch až päť hodinových Galakonzertoch boli ľudia skôr unavení a znudení. Jedným z problémov bola percepcia flamenco hudby na Slovensku. Pri posudzovaní dĺžky flamencového tanca sa našim divákom zdá 15-20 minútový tanec príliš dlhý a monotónny. V Španielsku je to ale bežná dĺžka choreografie jedného tanca. Dĺžka Galakonzertu sa po niekoľkých ročníkoch jeho neúspešného skracovania ustálila na maximálne tri hodiny aj s prestávkou. Koncepcia festivalu, ktorá sa najviac osvedčila, prezentovala v prvej polovici dve skupiny. Každá mala vyhradených cca 30 minút a po prestávke bol zaradený headliner s hodinovým programom. Zvyčajne každá skupina svoj program trochu predĺži, tým sa však ešte neprekročí hranica troch hodín.

Fiesta Flamenca

Znamená stretnutie flamencových priaznivcov (aficionados) za účelom neviazaného muzicírovania a voľnej zábavy. Takéto stretnutia sa pravidelne organizovali v klube Peña flamenca na Súťažnej ulici v Bratislave, ale po odchode z týchto priestorov tieto aktivity skončili. Festival nadviazal na túto tradíciu a snažil sa do programu začleniť aj takýto typ projektu. Zatiaľ sa ale podarilo zorganizovať len dve fiesty a to v roku 2005 vo V-klube a v roku 2007 v klube Hlava XXII.

Workshopy

Workshopy sú už takmer neoddeliteľnou súčasťou festivalu. Snaha organizátorov je využiť španielskych hostí festivalu na tanečné, gitarové, cajoonové a prípadne aj spevácke kurzy. Začínajú buď v prvý deň festivalu alebo trvajú od piatku do nedele v závislosti od termínu a finančného krytia leteniek (na cene letenky participujú aj iné agentúry), výšky honorárov ako aj ďalších angažmánov interpretov. Nie vždy sa však podarí s interpretmi dohodnúť priaznivú cenu a tak sa bohužiaľ neorganizujú pravidelne každý rok.

Akustika a pódium tradičných flamenco sál

Tradičné flamenco z prelomu devätnásteho a dvadsiateho storočia (gitarra, cajon, potlesky, spev a dupy tanečníkov) sa verejne hrávalo hlavne v malých priestoroch Café cantante (kaviarne spevu). Na začiatkoch jeho verejnej produkcie gitara mala len sprievodný charakter k spevu a tancu a nebolo až také dôležité počuť detaily hry. Hlasitosť sprievodu bola dôležitá hlavne pri sprevádzaní tanca. Tanečník podupom nôh vytváral hlasný rytmický základ, ktorý bez problémov prehlušil jednu či dve gitary. Treba spresniť, že tanečné pódium bolo spravidla duté, aby tanečník nemusel dávať do dupov veľkú silu. Pódium bolo vďaka tomu čo najviac znelé. Tanečníci používajú klincami podbité topánky na špičke a opätku. Keďže v tomto období na prelome devätnásteho a dvadsiateho storočia nebola žiadna ozvučovací technika, požadovanú hlasitosť sprievodu dosahovali znásobením gitarovej sekcie. Bežne spolu hrávali traja až piati gitaristi. Postupom času sa ale gitarová hra osamostatňovala a gitaristi začali hrať sólové skladby, čo v malých priestoroch Café cantante nebolo problémom. Keď sa ale flamenco začalo hrať vo väčších koncertných priestoroch, aj keď akusticky vyhovujúcich, muselo sa začať s ozvučovaním nielen z dôvodu prítomnosti tanečníka, ale aj z dôvodu horšej zvukovej intenzity flamencovej gitary oproti klasickej.

Tam, kde sólová klasická gitara môže znieť bez prídavného ozvučenia, flamencová gitara potrebuje dopomôcť zvuku. Je to spôsobené hlavne jej stavbou. Oproti klasickej má užší a menší korpus a nižšie položené struny.

Jej akustická sila je tak nepomerne slabšia. Tento stavebný zásah si vyžiadala potreba flamencových gitaristov mať čo najčistejší a dlhohnejúci tón hlavne pri hraní rýchlych rasguad, picad a tremol. V dnešnej dobe sa vo flamencovej skupine používajú jedna až dve gitary, čo je jednak ekonomickejšie a pri použití ozvučovacej techniky dostačujúce.

Bratislava a jej flamencové hudobné priestory

Medzi najväčšie problémy festivalu takéhoto druhu v Bratislave je absencia vhodných koncertných sál. Flamenco svojou intimitou a charakterom nie je primárne určené na veľké produkcie (štadióny, výstavné haly atd.). Najlepšie sú sály s kapacitou okolo tristo až šesťsto ľudí, kde sa nestráca požadovaný kontakt interpreta s divákom a naopak. Keďže flamenco je neoddeliteľne spojené aj s tancom, sála by mala mať dobrý sklon, aby diváci z každého miesta mohli vidieť na tanečníka. Dobrá akustika sály je tiež nezanedbateľnou požiadavkou. Bratislavské haly, ako napríklad Sibamac aréna, Pasienky alebo Incheba, sú z akustického hľadiska pre flamenco úplne nevhodné. Rýchle rytmické gitarové pasáže, tremolá, dupanie nôh tanečníka sa tam akusticky zlievajú a vytvárajú neidentifikovateľný hudobný zhuk. Tieto sály neboli primárne stavané na hudobnú produkciu a tak im chýba akékoľvek akustické vyváženie. Často sa stretávame s chybným laickým názorom, že keď sa flamenco hrá v dobrej akustickej sále, netreba ho ozvučiť. Ďalším veľkým problémom je tanečná podlaha. Flamencový tanečník potrebuje na svoje vystúpenie tvrdú, znelú a protišmykovú podlahu. Ani jeden priestor v Bratislave (okrem Teatra Wüstenrot, kde sa pódium špeciálne prerábalo na flamenco) nemá pódium, vyhovujúce týmto požiadavkám. S týmto problémom sa stretne každý organizátor flamencového koncertu u nás aj vo svete. Divadlá síce majú drevenú podlahu, tá je prevažne nalepená na betón a tak je veľmi tvrdá a hlavne neznelá. Časom sa stáva, že vzniknú medzi jednotlivými dielmi drevenej podlahy medzery, o ktoré môže tanečník ľahko zakopnúť. Najjednoduchšie riešenie je položiť na pódium takzvané „praktikáble“ (oficiálny názov je Nivtec pódium), ktoré sa vyrábajú vo veľkosti 1x2 m. Dajú sa na pódium položiť buď bez nožičiek (pri väčších rozmeroch tohto pódia

hrozí, že sa bude rozchádzať), alebo s najkratšími možnými nožičkami a to 10 cm. Pódium má dobrý znely zvuk a je protišmykové, možno z neho postaviť akúkoľvek tanečnikom požadovanú veľkosť. Nevýhodou je jeho prílišná znelosť a zvuková ostrosť. Ďalšou možnosťou je zakúpiť profesionálne flamencové pódium od firmy Harlequin (www.harlequinfloors.com). Toto pódium používajú profesionálni flamencoví tanečníci a vozia si ho na každé svoje vystúpenie, je však veľmi drahé. Prijateľná možnosť pre organizátora je objednať si u stolára vlastné prenosné drevené pódium, ktoré by spĺňalo všetky už spomínané požiadavky a tým si vyriešiť problémy aj do budúcnosti.

Tradičné sály flamenco a atmosféra

Pri flamencových koncertoch v Španielsku je úplne bežné, že diváci na účinkujúcich pokrikujú (hovorí sa o tzv. jaleo). Sú to buď povzbudzujúce výkriky ako napríklad: „Tancuj, dobre hráš“, taktiež známe „olé“ a pod. Stretávame sa aj s pokrikmi typu: „Prečo si ešte slobodný, nechceš moju dcéru...“ a podobne. Naopak, keď interpret zbadá v publiku nejakého známeho, tak ho bez problémov pozdraví. Na našich koncertoch takéto prejavy nie sú zvykom, aj keď som sa už s nimi niekoľkokrát v Bratislave stretol. Väčšina ľudí ale na takéto familiárne výkriky reaguje podráždene a vyrušuje ich to vo vnímaní koncertu.

Sály s menšou kapacitou sa využívajú na festival hlavne pre jeho komorné gitarové koncerty. Bratislava poskytuje nasledovné možnosti: veľmi vhodná je sála kostolu Klarisiek, Páflyho palác na Zámockej ulici, Mozartova sieň Rakúskeho veľvyslanectva a tiež Dvorana VŠMU.

Flamencu vyhovujúcich sál s takouto kapacitou je v Bratislave len zopár. Najlepšie zo všetkých vyhovuje divadlo Aréna, ktoré má výborný sklon hľadiska, dobrá akustika a kapacita do 550 ľudí. Nevýhodou je jej vysoký pomer: ceny prenájmu a služieb/počet miest (kde ide aj o návratnosť v podobe ceny vstupenky) a skoro permanentná vyťaženosť priestoru vlastným súborom. Flamenco festival tu organizoval koncerty v rokoch 2002 a 2003. Ďalším veľmi vhodným priestorom je stará budova Slovenského národného

divadla, ale na prenájom a ostatné služby s tým spojené sú pre festival finančne náročné.

V predchádzajúcich rokoch, hlavne okolo roku 2000 sa často na flamencovú produkciu využívali sály Zrkadlového hája. Na komornejšie produkcie, malé koncerty bola vhodná sála Pred zrkadlom, na väčšie produkcie festivalového charakteru sa používala veľká kinosála. Sála „Pred zrkadlom“ má pravdepodobne ako jediná v Bratislave na flamenco vhodnú intímnu atmosféru. Divák sedí alebo stojí veľmi blízko pódia a je priamo v spojení s interpretom a flamenco ho môže tak ľahšie strhnúť. Vzniká tak medzi divákom a interpretom vzájomná inšpirujúca väzba, ktorá bola v tradičnom flamencu (flamenco puro) nepostrádateľná. Sála ale nespĺňa požiadavku sklonu hľadiska, keďže je vybudovaná na pôvodnom tanečnom parkete.

Veľká kinosála má zasa vhodné sedenie, akustiku a kapacitu. Pomer ceny prenájmu a služieb/počet miest patrí v tomto prípade medzi najlepšie. Negatívna stránka Zrkadlového hája je ale v tom, že ľudia si tam na flamenco „nezvykli chodiť“. Problémom môže byť aj slabá propagácia zo strany kultúrneho domu a fakt, že je to mestská inštitúcia, sústredená do prostredia, ktoré sa viaže skôr na „pracujúcu triedu“ než na kultúrne alebo intelektuálne prostredie. Po viacerých divácky neúspešných koncertoch sa už v týchto priestoroch flamencové koncerty pravidelne neorganizujú.

Najstabilnejší, ale nie najvhodnejší priestor na prezentáciu flamenca v Bratislave, je Teatro Wüstenrot v Istropolise na Trnavskom mýte. Počas posledných troch rokov sa stalo pravidelnou flamencovou scénou, kde sa každoročne hrá okolo trinásť predstavení/koncertov. Kapacita je tam 350 ľudí a pomer ceny prenájmu a služieb/počet miest je v priaznivom pomere. Je to súkromné divadlo a tak má úplne inú filozofiu predaja vstupeniek a reklamy ako štátom subvencované divadlá. Riaditeľom je skúsený hudobník a vynikajúci manager Rudolf Geri, ktorý zastáva názor, že flamenco by malo mať v Bratislave svoju stálu scénu a tak sa ho snaží podporovať.

Každoročne sa v divadle organizuje koncert počas Flamenco festivalu, pravidelne sa tam uvádza flamenco muzikál Don Quijote podľa Sancha,

koncertuje tam skupina Remedios a Andaluzia. Účinkovali tam aj významní umelci zo Španielska: tanečníci Juan Polvillo, Pilar Ortega, Natalia Meirino a Araceli de Alcala, spevák Ismael Fernandez, Alberto García a ďalší. Sála je akusticky skoro úplne odtlmená, čo je vzhľadom na nie veľký divadelný priestor pre flamenco vyhovujúce. Výhodou je dosť blízky kontakt diváka s účinkujúcim, nevýhodou zas dosť malý sklon sály.

Sálou, ktorá sa pomerne často využíva na Flamenco festival, je veľká sála Istropolisu. Dôvodov pre tento výber je viac. Vhodná je hlavne na Galakonzert pre svoju veľkú kapacitu (1140 ľudí). Tento Galakonzert prináša po finančnej stránke festivalu aj najväčší zisk.⁶ Tento priestor spĺňa taktiež požiadavku na dobrý sklon sedadiel v hľadisku a veľký tanečný priestor, pomer cena prenájmu/počet miest je tiež priaznivý. Akustika sály je ale nevyhovujúca, má veľké odrazy zvuku, čo pre neskúsených hudobníkov a zvukárov môže spôsobiť veľké problémy. Bohužiaľ ani pocit intimity v tejto sále nie je prítomný.

Spoločenská sála PKO je ďalší priestor, kde bol v roku 2005 organizovaný Galakonzert. Táto sála je najmenej vhodná na flamenco. Nedá sa tu dosiahnuť žiadna intimita, chýba akýkoľvek sklon sály, priestor vytvára dojem haly a nie koncertnej sály, akustika tiež nie je ideálna. Čo hovorí v prospech tohto priestoru? Ak sa festival organizuje v spolupráci s BKIS, tak pomer: cena prenájmu a služieb/počet miest je v tomto prípade najlepšia. Skúsený organizátor sa ale vie s tými problémami popasovať a čiastočne ich eliminovať tak, aby divák mal z koncertu dobrý dojem. Napr. chýbajúci sklon sály sa dá nahradiť projekciou a tak diváci aj zo zadných radov môžu dobre sledovať pohyb na scéne. Pre Galakonzert je výhodou jej kapacita, ktorej maximum je do cca 1000 ľudí.

Program a jeho cena

V posledných rokoch, hlavne od vstupu Slovenska do EU, sa stretávame pri organizovaní festivalu čoraz častejšie s dosť nepriaznivým javom. V Španielsku a pravdepodobne aj inde nás už prestávajú vnímať ako chudobnú krajinu a umelci, ktorí sem prichádzajú, si nárokuje rovnaké

⁶ Návštevnosť je cca 700 až 800 platiacich divákov + asi 200 voľných V.I.P. vstupeniiek pre partnerov.

honoráre ako napríklad vo Viedni. Je zrejme, že priblížiť sa hospodársky a spoločensky (životnou úrovňou) Západným štátom EU nie je krátkodobý proces.

Výšku honoráru a jeho finančné pokrytie manažmentom ovplyvňujú nedostatočné sponzorské a štátne dotácie, slabá kúpna sila obyvateľstva a ochota zaplatiť väčšie vstupné aj na alternatívne koncerty. Kým cena za vstupenku vo Viedni na flamencový koncert s domácimi interpretmi môže stáť od 12 do 18 Eur, u nás je to od 150 do 300 Sk (5 do 10 Eur), pričom ceny za služby potrebné na organizovanie koncertov nie sú v Bratislave v porovnaní napríklad s podujatiami vo Viedni až také rozdielne. Na tento vývoj položiek a organizačných nákladov dopláca potom programová kvalita festivalu. Tak, ako rastú náklady na festival, musia úmerne rásť aj ceny jeho vstupeniek a investičných kapitálových vstupov. Cenový nárast vstupeniek je aj tak veľmi pomalý. Cieľom organizátorov je v prvom rade urobiť koncert cenovo prístupný čo najväčšiemu počtu divákov.

Rast cien vstupeniek na záverečný Galakonzert Flamenco festival v období 2002 - 2007:

2002 divadlo Aréna 330,-Sk

2003 divadlo Aréna 400,-Sk

2005 PKO 450/490,-Sk

2006 Istropolis veľká sála 250/380,-Sk

2007 Istropolis veľká sála 280 a 400,-Sk

Vízia do budúcnosti

Ako ďalej, Flamenco festival? Túto otázku si položia organizátori každý rok po skončení festivalu. Ich profesionálne vyťaženie im iba s veľkou ťažkosťou dovoľuje sa venovať festivalu tak, ako kedysi a jeho organizovanie ich stojí čoraz viac síl. Je zrejme, že festival potrebuje svoje zázemie a čo najprofesionálnejší a stabilný team ľudí, ktorí by sa pre jeho organizáciu angažovali po celý rok. Súčasní organizátori musia nájsť zaniietených ľudí, ktorí by po nich vedeli prevziať túto úlohu a dokázali by prepojiť profesionálne manažérske a hudobné schopnosti.

Zoznam účinkujúcich - Flamenco festival

Slovenské skupiny a osobnosti:

Skupiny: Los Caminos, Lagrima, Flamenquitos, La Brisa, Los Remedios, Martín Bies & flamenco clan, Flaco de Nerja y grupo a Flamenco contemporaneo a Ivana Korská.

Sóloví interpreti: gitarista Ladislav Ježek, Morenito de Triana, Flaco de Nerja, tanečníčky Lucia Čellárová, Alexandra Slováková, Miroslava Harďošová, Zuana Čorejová, Veronika Daniliková a Petra Krnáčová.

Zahraniční účinkující (okrem španielskych interpretov):

Skupiny: Arsa y Toma (CZ), Eshavira (CZ), Duende (YUG), Verde del Mar (H), Danza del Fuego (P), El aire nuevo (CZ).

Sóloví interpreti: duo Jana Drďácka a Dan Gája (CZ), duo Petr Štěpánek a Hana Hercherová (CZ), gitaristi Peter Vít (CZ), Martin Kelner (A) a Danni Zdrahal (A), tanečníčky Brigitte Antonia (A), Susana La Gitana (A), La Guita (A) a La Chiri (CZ) a perkusionista Christian Stanger (A).

Účinkující zo Španielska:

Skupiny: Mercedes Ruiz y su compañía, Compañía Pilar Ortega, Juan Polvillo y su grupo.

Sóloví interpreti: tanečníci Dario Arboleda, Juan Trigueros, Eva Cabrera, Virginia Delgado spevák Alberto García, Ismael Fernandez, Manuel de Tane, gitaristi Marcos García „Palometas“ a Rubén Campos a perkusionista Paco Vega.

Bibliografia:

- Adorno, Teodor Wiesengrund: *Einleitung in die Musiksoziologie. Zwölf theoretische Vorlesungen*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp Verlag, 1975
- Broughton, S. a kol. (Ed.): *The Rough Guide to World Music. Volume 1: Africa, Europe and Middle East*. Rough Guides Ltd, London, 1999
- Broughton, S. a kol. (Ed.): *The Rough Guide to World Music. Volume 2: Latin & North America, Caribbean, India, Asia and Pacific*. Rough Guides Ltd, London, 2000
- Calado-Olivo, S.: *Where is flamenco?*, Absalon ediciones, Cádiz, 2006
- Fernández, L.: *Flamenco Music Theory, Acordes Concert*, Madrid, 2004
- García Reyes, A.: *Guide to Andalusian Flamenco*, Junta de Andalucía, Malaga, 2003
- Graf-Martinez, G.: *Flamenco. Gitarrenschule*. Band 1, 2. Schott, Mainz, 1994
- Kajanová, Yvetta: *Úloha a význam jazzových emigrantov po roku 1948*. In: Slovenská hudba č. 1, 2009, roč. Muzikologická konferencia *Slovenská hudba svetu – svet slovenskej hudbe*, BHS december 2007, zborník v príprave.
- Kajanová, Yvetta: *K periodizácii slovenskej populárnej hudby a jazzu*. In: Slovenská hudobná kultúra – kontinuita, či diskontinuita? Fakulta prírodných vied Žilinskej univerzity, Katedra hudby, Bratislava 2007, s. 101 – 122, BEN&M - KH FPVŽU, Žilina 2007. (Ed. Renáta Beličová)
- Kubiš, C.: *Flamenco. Čo to vlastne je?* In: Hudba, č.3, 2007, s.84 – 85
- Kubiš, C.: *Úpadok flamenca*. In: Hudba, č.4, 2007, s.82 – 83
- Machado y Alvarez, A.: *Colección de cantos flamencos*, (Sevilla 1881) Culruea hispanica, Madrid 1975
- Mediavilla, A.R.: *Federico García Lorca in flamenco*. In: www.esflamenco.com
- Pohren, D. E.: *The Art of Flamenco*, Society of Spanish music, Madrid, 1990

- Pohren, D. E.: *Lives and Legends of Flamenco*, Society of Spanish music, Madrid, 1988
- Potoček, M.: *Plamene flamenca na hraniciach pop – kultúry*. In: 5D – internetový magazín, Gratex international, 2001
- Šuška, P.: *Charakterizácia hudobného prejavu Flamenco*. Bratislava: Ústav hudobnej vedy SAV, 2002